

Naučne kritike i polemike

Scientific Discussions and Controversies

Critiques scientifiques et controverses

Научни статус антропологије из призме анализе статуса објашњења у социокултурној антропологији

Нина Куленовић. *Објашњење у антропологији. Историјски контекст*. 2016. Београд: Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Центар за антропологију јавних и практичних политика и Досије студио.

Ова монографија представља увод из историјске антропологије науке у расправу око метода у, пре свега, британској и америчкој социокултурној антропологији започетој још у 19. веку али више пута оживљаваној током 20. века. Истовремено, монографија представља важну подлогу за разумевање тог неоконечног спора око самог статуса антропологије као науке у светлу историје антрополошких идеја и теорија. У питању је прерађена и допуњена верзија једне целине докторске дисертације „Статус објашњења у расправи о научном статусу социокултурне антропологије“ коју је др Нина Куленовић, доцент на Одељењу за етнологију и антропологију и научни сарадник на Институту за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, одбранила на Филозофском факултету 2014. године.

Већ у *Уводу* ауторка излаже да проблем статуса објашњења у антропологији представља део шире кризе метода и теорија у америчкој антропологији

током 80-их година 20. века, што је истовремено имало последице за кризу научног ауторитета антропологије. С тим у вези, у овој монографији ауторка реконструише унутардисциплинарне и вандисциплинарне чиниоце који су утицали на „кризе“ у антропологији, као што су „криза“ теорије, предмета, метода, објашњења и, на крају, њеног научног статуса и проверава (једну од неколико) хипотеза да објашњење представља „тачку конвергенције“ теорије и метода уз помоћ кога је могуће проверити „да ли је раздвајање теоријских и методолошких структура уопште могуће“ (13). Нина Куленовић, на трагу Карла Попера, усвојила је идеју да се на науку гледа као на вид људског стваралаштва, а на историју науке као на историју идеја. С тим у вези, ауторка користи поставке историје антрополошких идеја и метода, антропологије науке, антропологије антропологије, опште методологије наука и филозофије науке прихватајући следеће теоријске поставке: антрополошка методологија је део историје идеја склоних настајању, промени и нестајању; подаци су интерпретирани; проблеми, питања и циљеви у дисциплинама су теоријски конструисани; научни жаргон укључује такође и митове, нагађања и очекивања; методолошка правила су конвенције; метод није алгоритам већ служи проценама теорија; историчност, променљивост и традиционалност науке итд.

Друго поглавље *Идеали научности и слике науке* контекстуализује расправу о статусу објашњења у антропологији у оквиру расправе око научног статуса друштвено-хуманистичких наука почевши од тзв. „борбе око метода“ с краја 19. века када су, у циљу да буду признате, ове науке користиле научни метод природних наука као гарант објективности које су, повратно, сагледаване као узор које друштвено-хуманистичке науке треба да следе. У складу с тим, Нина Куленовић преиспитује појмове, кључне за разумевање шире дебате али и методолошког спора у антропологији, којима ће ауторка посветити више простора у трећем поглављу. Ту пре свега треба издвојити следеће супротстављене појмове као што су: натурализам (примењивање успешних критеријума из природних наука у друштвеним наукама) и анти-натурализам (преиспитивање успешне применљивости критеријума из природних наука у друштвеним наукама); позитивизам (јединственост научног метода, природне науке као методолошко мерило, објашњење мора бити узрочно) и антипозитивизам (који негира позитивистичка мерила); номотетске науке (оне које настоје да формулишу опште законе) и идеографске науке (оне које се баве специфичним догађајима неподложним уопштавању). Имајући у виду да дебата о научног статусу антропологије укључује опозиције као што су *антропологија: наука: објашњење* и *антропологија: ненаука: разумевање*, Нина Куленовић подробије објашњава разлике између објашњења и разумевања које се виде као кључне за разумевање некомпатибилности између природних и друштвених наука, што је дистинкција установљена још у другој половини 19. века. Наиме, сматрало се да природне науке

треба да користе узрочна објашњења, а друштвено-хуманистичке (пре свега историја) треба да користе „метод разумевања“. Када је у питању антропологија, први сукоби тичу се питања да ли је антропологија „научна“ или „историјска“ дисциплина. Редклиф-Браун и Лесли Вајт су били најистакнутији заступници натуралистичког погледа на антропологију, и тежили су да заснују „природну науку о друштву“ (37) док је међу најпознатије анти-натуралисте сврстан Еванс-Причард који је тврдио да антропологија треба да користи методе из историје. У намери да даље објасни спор у антропологији, ауторка у наставку поглавља објашњава пример научног рада и дела Франца Боса који је сматрао да је историјски („космографски“) приступ један од могућих начина бављена науком и чије дело се сматра да је методолошка, научна, морална и културна револуција у антропологији. Међутим, после његове смрти оживљава подела на еволуционисте и релативисте. Тачније, културни еколози, неоволуционисти, културни материјалисти, натуралисти, позитивисти и др. друштвени научници су тежили објашњењу а, са друге стране су били хуманисти (интерпретативисти, херменеутичари, антинаурналисти, идеалисти) који су тежили разумевању.

У поглављу *Методолошки монизам на супрот методолошком плурализму*, Нина Куленовић даје шири преглед натуралистичког и антинатуралистичког становишта који су се појавили првобитно у филозофији и, затим, импликације таквих гледишта у антропологији, тачније за схватање антропологије као „науке“. Натуралисти (методолошки монисти) су сматрали да наука мора да поседује метод чиме би се раздвојила од ненауке, док су антинатуралисти (методолошки плуралисти) сматрали

да је предмет проучавања оно што разликује природне од друштвених наука. С тим у вези, дајући шири контекстуални увод у разумевање позитивистичких начела у периоду између два светска рата у филозофији, ауторка затим објашњава на који су начин та начела тумачена у антропологији. У датом периоду долази до реактивирања позитивистичке мисли, што је у историји филозофије и филозофији науке познато као неопозитивизам, логички позитивизам или логички емпиризам. Важну улогу у развоју неопозитивизма и утицаја на (америчку) филозофију имао је Карл Хемпел. У раду „О функцији општих закона у историји“ из 1942. године Хемпел је заговарао приступ модела објашњења путем свеобухватног закона. Тачније, увео је хипотетичко-дедуктивни модел као научни метод који би важио у свим наукама и који би служио као мерило објективности. Како је он сматрао, могуће је открити опште законе и у природним и у друштвеним наукама. Међутим, природне и друштвене науке нису биле подједнако вредноване. Неопозитивисти су сматрали да су природне и емпиријске науке „упориште за оцењивање когнитивних домета и нормирање осталих дисциплина“ (92). У другој половини 20. века, аналитички филозофи (методолошки плуралисти) почињу да критикују позитивистичку методологију науке, хипотетичко-дедуктивни модел објашњења и, у целости, методолошки монизам. Они су, с друге стране, сматрали да природне и друштвене науке имају различите истраживачке предмете и, самим тим, да користе и различиту методологију истраживања, због чега се последично не може говорити о универзалним и објективним чињеницама већ само о друштвено и културно конструисаним чињеницама. Према

њима, природне науке теже откривању универзалних закона а друштвено-хуманистичке да истражују људе који обликују социо-културну реалност. Антрополози у том периоду (тзв. идеалисти, феноменолози, семиотичари, херменеутичари, интерпретативисти, деконструктивисти, постмодернисти) почињу да усвајају плуралистичку традицију, прихватају језик као методолошки модел и одбацију методолошки монизам и научно објашњење као универзално применљив и у природним и у друштвеним наукама. Због тога долази до заостравања сукоба између мониста и плуралиста у антропологији. Док су монисти, с једне стране, критиковали потенцијал експланаторног капацитета разумевања и истицали важност етског приступа (универзалних вредности и универзалних критеријума објективности), плуралисти су заступали емски приступ (који тежи разумевању) и културни релативизам, те сматрали да разумевање мора да претходи објашњењу. С тим у вези, ауторка издваја Клифорда Герца и његов интерпретативни приступ као пример плуралистичког сагледавања антропологије као науке. У његовом раду се култура схвата као семантички систем, концептуална или интерпретативна матрица коју антрополози интерпретирају да би разумели људе који, опет, користе културу да би разумели свет око себе (122).

У поглављу *Закључна разматрања* ауторка заокружује мисаону целину додатно појашњавајући термин контекст који има једну од кључних улога у разумевању објашњења у антропологији. Нина Куленовић разликује два основна вида контекста од којих зависи и само истраживање: контекст проучавања (опажени контекст) и контекст у оквиру којег антрополог ствара (опажајни контекст) и објашњава важност

културног релативизма и (дозираног) ауторефлексивног приступа у антропологији, будући свесна да од опажајног контекста зависи опажени контекст, тачније да је антрополошка објективност селективна и контекстуално условљена, најкраће речено. Ауторка затим сумира и истиче најважније поставке методолошког монистичког и методолошког плуралистичког гледишта у антропологији, осврћући се на друштвену и социополитичку релевантност оба гледишта. Монисти и плуралисти на различит (могло би се рећи, супротан) начин концептуализију културу, а самим тим и имају другачију слику науке и теоријско-методолошког апарата. Монисте занима производња научних и универзалних теорија културних различитости за шта користе хипотетичко-дедуктивни модел објашњења, док плуралисти сматрају важним интерпретацију истраживања у контексту. Ауторка се јасно ставља на страну антрополошких плуралиста и културних релативиста критикујући универзалност и коришћење узрочног објашњења у тумачењу културних феномена, зато што циљ анализе треба да буде разумевање и „објашњење тога како одређена веровања или праксе добијају смисао у светлу темељних, полазних културних концепата“ (154). С друге стране, Нина Куленовић се позива на Рортију и Мартина, сматрајући да не треба објашњење и разумевање тумачи

чити као два „супротстављена начина бављења друштвеном науком“ већ напротив, треба имати у виду да приступ истраживању зависи од интересовања друштвеног научника, питања које поставља и описа феномена (145).

У својој уводној монографији о споровима о научном статусу антропологије под називом *Објашњење у антропологији. Историјски контекст* Нина Куленовић „објашњава“ статус објашњења, тачније сукобе који су проистекли из различитог схватања шта друштвено-хуманистичке науке, међу њима и антропологија, треба да раде, којим теоријско-методолошким апаратом да се служе и с каквим циљем. Због датог спора, старог готово колико и сама антропологија, ова књига представља важан, у ствари, незаобилазан методолошки приручник у антропологији. Препоручујем је, стога, како студентима антропологије тако већ и искусним антрополозима и истраживачима из других друштвено-хуманистичких наука. Ауторка је успела да представи широк историјски и контекстуални увод у дату тему, понуди лични коментар али и да не „угуши“ радозналост код читалаца за даље упознавање тема релативизма, реализма и антиреализма о чему она говори у својој наредној монографији.

Марија Брујић